

Makbul el-Alevi'nin Seferberlik İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi

The Technical and Thematic Analysis of Makbul el- Alevi's Novel Seferberlik

Aziz ŞİMŞEK

Necmettin Erbakan
Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü

Arap Dili ve Belagati
Konya/Türkiye
abdulazizsimsek@gmail.com

ORCID:0000 0002
9614 3609

Sorumlu yazar:

Aziz ŞİMŞEK,
Necmettin Erbakan
Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü,
Konya / Türkiye

**Makalenin referans
gösterilmesi:**

Şimşek, A. (2025).
Makbul el-Alevi'nin
Seferberlik İsimli
Romanının Teknik ve
Tematik İncelemesi.
SCAR, 4(1), 299-
316.

Makale geliş Tarihi:
28.01.2025

**Makale Kabul
Tarihi:** 07.04.2025

Özet

Makbul el-Alevi'nin *Seferberlik* adlı romanı, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sırasında Mekke Şerifi Hüseyin'le mücadelesine odaklanır. Osmanlı Devleti'nin, seferberlik adı altında insanları Medine'den kaçırıp Şam'a sürgün etme konusu işlenir. Maalesef romanın kurgusu tarihi gerçeklerle örtüşmemektedir. Romanın başkahramanı Ziyb, çölde çobanlık yaparken hırsızlar tarafından kaçırılıp Medine'de köle olarak satılır. Şeyh Abdurrahman tarafından özgürlüğüne kavuşturulan Ziyb, onun yanında çalışır ve Medine halkının Osmanlı yönetimindeki zorluklarını deneyimler. Roman, özellikle Fahrettin Paşa'nın Medine savunmasında aldığı kararlara, kutsal emanetlerin İstanbul'a taşınması ve erzaklara el konulması gibi konulara eleştirel bir bakış sunar. Romanda Osmanlı askerleri rüşvet almakla suçlanır ve Medine halkının tehcir edilmesi işgal olarak tanımlanır. Alevi, eserinde sade bir üslup ve fasih bir dil kullanarak okuru metne çekerken, tarihî olayları kendi ideolojik bakış açısıyla yorumlamış ve Osmanlı'yı işgalci olarak tanımlamıştır. Roman, karakterlerin iç dünyalarını ve mekânları nesnel tasvirlerle sunmuştur. Ancak yazarın ideolojik vurgusu, romanın sanatsal değerini gölgede bırakmıştır. *Seferberlik* romanı, sanatsal açıdan çok başarılı bulunmasa da Arap roman ödülleriinde yer alarak ideolojik etkisini göstermiştir. Romanda Osmanlı sonrası Arap bağımsızlığı vurgulansa da tarihî gerçekler, İngiliz desteğinin Arap toprakları üzerindeki emperyalist amaçlarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Roman, Seferberlik, Makbul el-Alevi, Medine

Abstract

Makbul al-Alevi's novel *Seferberlik* focuses on the Ottoman Empire's struggle against Sharif Hussein of Mecca during World War I. The novel addresses the issue of people being deported from Medina to Damascus under the pretext of mobilization. However, its narrative does not align with historical facts. The main character, Ziyb, is kidnapped by thieves while herding in the desert and sold as a slave in Medina. He is freed by Sheikh Abdurrahman and works for him, witnessing the hardships of Medina's people under Ottoman rule. The novel critically examines Fahrettin Pasha's decisions during the defense of Medina, the transfer of sacred relics to Istanbul, and the confiscation of food supplies. Ottoman soldiers are accused of taking bribes, and the forced displacement of Medina's people is depicted as an occupation. Alevi employs a simple yet eloquent style that draws readers in, but his ideological perspective influences his interpretation of historical events, portraying the Ottomans as occupiers. While the novel provides objective descriptions of characters' inner worlds and settings, its artistic value is overshadowed by the author's ideological emphasis. *Seferberlik* may not be considered highly successful in literary terms, but it gained recognition in Arab literary awards, demonstrating its ideological impact. Although the novel highlights Arab independence after the Ottoman era, historical facts reveal the British support's imperialist motives in the Arab lands.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Novel, Seferberlik, Makbul al-Alevi, Medina

GİRİŞ

1517’de Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferiyle birlikte Mekke ile Medine’nin hâkimiyeti Memlûklülerden Osmanlılara geçmiştir Beyoğlu, t.y.: 426). Hicaz’ın Osmanlı Devleti’nin egemenliğine girmesinden sonra Hâdimü’l-Harameyn ünvanını alan Osmanlı Devleti’nin padişahları Mekke ile Medine’nin her türlü işiyle ilgilenmelerine rağmen, kutsal topraklara duydukları saygıdan dolayı 19. yüzyıla kadar Harameyn kalelerine Osmanlı Devleti’nin sancağını çekirmemişlerdir. Ancak daha sonra Osmanlı Devleti’ne dışarıdan müdahale etmeye çalışan yabancı devletlere ve Harameyn halkı ile bölgedeki Araplara, Mekke ve Medine’nin Osmanlı Devleti’nin toprağı olduğunun kavratılması için kale ve kışlalara bayrak çekilmesinin zaruret olduğu düşünülmüştür. I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Suriye, Filistin ve Mezopotamya’daki mevzilerini korurken gösterdiği başarı, 1916 Haziran ayında Şerif Hüseyin’in kalkıştığı isyan hareketiyle darbe almıştır. İsyan, Araplar arasında büyük bir karşılık bulmasa da İngilizlerin desteğini alan bedevilerin hicaz demiryoluna yaptıkları saldırılar, Osmanlı Devleti’nin Arap coğrafyasındaki savaş düzenine zarar vermiştir. Savaştan sonra Osmanlı Devleti’nin bölgeden ayrılmasıyla beraber Avrupalı devletler büyük imkânlar elde etmiş ve bu toprakları egemenlikleri altına alarak emperyalist hedefleri doğrultusunda şekillendirmişlerdir (Barlak, 2016: 21-23).

Roman sanatı, kurmaca esasına dayalı modern bir edebî tür olarak tanımlanmaktadır (Argunşah, 2016: 11). Güçlü ve etkili bir anlatım biçimi, kendine özgü atmosferi, zaman ve mekân zenginliği, sahip olduğu geniş hacmiyle farklı bir dünyadır (Tekin, 2012: 9). Onun bir alt dalı kabul edilen tarihî roman ise başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içerisinde gerçekleşmiş olayların, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış şahısların hikâyelerinin edebî bir üslupla yeniden inşa edilmesidir (Argunşah, 2016: 22).

Tarihî roman yazarı, hayal dünyasının yardımıyla yaşadığı kabul edilen gerçekliği yeniden meydana getirmektedir. Tarihi korunmuş şekilde ele alan bir tarihçiden farklı olarak tarihi roman yazarı, eseriyle geçmişi yeniden inşa ederken boş kalan kısımları sanatıyla doldurur, tarihsel gerçeği okurun ilgisini çekeceği bir yapıta dönüştürür (Can Emir, 2019: 285-298).

Bu çalışmada ele alınan Makbul el-Alevi’nin *Seferberlik* isimli romanın konusu, 1915-1918 tarihleri arasında I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti’nin Mekke Şerifi

Hüseyin ile mücadele dönemindeki olayları roman sanatı çerçevesinde okuyucuya sunmaktadır. Yazar, romanında Medine'nin Osmanlı Devleti tarafından işgal edildiği iddiasını o dönemde yaşamış gerçek bir şahsın tanıklık ettiği olaylar üzerinden anlatmaktadır. Ne var ki romanın kurgusunun tarihi gerçeklerle uyumlu olmadığı görülür. Osmanlı Devleti'nin Medine'yi düşmana karşı müdafaa etmesini yazar, işgal olarak anlatmaktadır. Yazar, Osmanlı Devletine karşı önyargılı oluşu sebebiyle bir takım tarihi olayları ya görmezden gelmiş ya da çarpıtmıştır.

Olayın geçtiği mekânlarla bölümleri başlıklandırılan roman, 160 sayfadan oluşmaktadır. Seferberlik romanı 2019 yılında yayımlanmış ve 2020 yılında Uluslararası Arap Romanı ödülü için uzun listeye alınmıştır.

Çalışmanın metodolojisinin belirlenmesinde Osmanlı tarihinin belirli bir dönemini işleyen bir roman olması yönüyle Ahmet Yıldız'ın *Abdulvehhâb 'Îsâvî'nin ed-Dîvânu'l-Isbartî İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi* (Yıldız, 2021a) isimli makalesi etkili olmuştur.

Makbul el-Alevi'nin Seferberlik isimli romanıyla ilgili bugüne kadar Türkçede herhangi bir inceleme ve araştırma yapılmamıştır. Bu durum da yapılan çalışmanın özgünlüğünü göstermesi yönünden önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan bu çalışmanın tarihi gerçeklerin daha objektif bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1. Makbul el-Alevi'nin Hayatı

1968 yılında doğan Suudlu yazar Makbul el-Alevi, Mekke'deki Umm Al-Qura Üniversitesi'nde sanat eğitimi bölümünden mezun olmuştur. Halen öğretmen olarak çalışmaktadır. İlk romanı *Fitne Cidde (Cidde'de Fitne)* (el-Alevi, 2010), 2011 yılında Uluslararası Arap Roman Ödülü için uzun listeye alınmıştır. İkinci romanı *Senevatü'l-Hub ve'l-Hatîe (Aşk ve Günah Yılları)* (el-Alevi, 2011), 2012 yılında Suudi Roman Ödülü için kısa listeye girmiştir. Çalışmamızda ele aldığımız ve 2019 yılında yayımlanan *Seferberlik* simli romanıyla ise ikinci kez Uluslararası Arap Romanı Ödülü'nde uzun listede yerini almıştır. Yazarın yayımlanan altı romanı ve üç kısa öykü koleksiyonu da vardır (International Prize for Arabic Fiction, 2022).

2. Romanın Teknik İncelemesi

Roman kurmaca bir tür olması yönüyle belirli bir mantığın ve belirli değerlerin desteğiyle inşa edilen bir yapıdır. Bu yapının oluşmasında birtakım unsurlar rol

oynamaktadır (Tekin, 2012: 12). Makbul el-Alevi'nin *Seferberlik* romanını teknik açıdan inceleyebilmek için onu oluşturan unsurlar üzerinde durmak gerekir.

2.1. Romanın adı

Edebî eserlerin adları, yaratılan kurmaca dünyanın giriş kapısı sayılır ve bu kurmaca dünya hakkında ön bilgi niteliği taşır. Okur bir yanı günlük yaşamın diğer yanı kurmacanın gerçekliği olan bir düğüm noktasında bulunur. Okuma sürecine başlarken girdiği kapının sunduğu bilgiyi unutmayacak, ona göre heyecanlanacak ve meraklanacaktır (Tepebaşılı, 2012: 20-21).

Seferberlik; savaş için yapılacak hazırlıkların tümü anlamına gelmektedir (Doğan, 1994: 964). İncelediğimiz romanda Osmanlı Devleti'nin seferberlik adı altında insanları kaçırp Şam'a sürgün etmesi işlenmektedir. Yazar, romanının adına Türkçe bir isim koyarak hem okuyucuda merak uyandırmakta hem de konuyu özetleyerek (Tepebaşılı, 2012: 25), Osmanlı Devleti'nin Medine'yi işgalini bu kelimeyle meşru kıldığı mesajını vermektedir. Bu nedenle roman adının başarılı bir şekilde seçildiği görülmektedir.

2.2. Romanın özeti

Roman, 1915 yılında Mekke'nin çölünde ana kahraman Ziyb'in köle pazarında satılmak üzere haydutlar tarafından kaçırılmasıyla başlar. Yüzleri peçeli olan hırsız ve yol kesiciler ata ve deveye binerler. Ziyb de dâhil olmak üzere beş genç köle eşeğin üzerindedir. Ziyb, kaçırılırken birlikte olduğu dayısı Mani'yi gözleriyle aramaya başlar. Onu en son hırsızlar tarafından elleri ve ayakları bağlanırken ve bir eşeğe bindirilirken görür. Kaçırıldıktan ancak on gün sonra gözlerindeki siyah bağ çıkarıldığında bir daha dayısını göremez. Ardında annesini bırakan Ziyb, yol boyunca daima onun için endişelenir. Uzak kaldığı günler artarken annesine duyduğu özlem de artar. Onunla geçmişte yaptığı konuşmaları hatırlar. Dayısıyla beraber koyunları otlatmaya gitmeden önce annesinin her gün tembihlediği kimseler tarafından kaçırıldığını anlar. Ziyb, hür olmasına rağmen yol boyunca türlü eziyetlere maruz kalarak köle muamelesi görür. Kaçmaya çalışan bir genç feci şekilde dövülerek öldürülür. Takas yoluyla başka bir kafilden gelen Faris isimli bir çocuk ise hırsızlar tarafından tecavüz edilerek öldürülür.

Kafile Medine'ye girdiğinde köleleri Hazindar Avlusu'na götürürler. İyi bir fiyata satmak için onlara özel ilgi gösterirler. Sabah namazında kölelere imam olan Ziyb'in Kur'an ezberi olduğu ve okuma yazma bildiği öğrenilir. Ziyb, köle pazarında açık artırmacı satıcı tarafından sunulduğunda Şeyh Abdurrahman, onu gördüğü andan

itibaren köle olmadığını anlar. Ziyb'i özgürlüğüne kavuşturmak için yüksek bir meblağ ödeyerek satın alır. Şeyh, onu Tayyar sokağındaki evine götürür. Onları Mürcâne adında Habeşi bir cariye karşılar. Mürcâne, Ziyb'e kalacağı odayı gösterir ve ona temiz kıyafetler verir. Şeyh Abdurrahman'ın iyi bir insan olduğunu fark eden Ziyb, kendisini anlayacağını düşünür. Ona köle olmadığını, babasının Arap olduğunu ve Nübyeli annesini âzat edip onunla evlendiğini, siyahi ten renginden dolayı hırsızların köle zannedip kendisini kaçırdığını anlatır. Şeyh Abdurrahman ise onu köle olarak değil özgürlüğüne kavuşturmak için satın aldığını söyler. Okuma yazma bildiği için de yanında maaşlı bir memur olarak çalışmasını ister. Eğer ayrılmak isterse evinin kapılarının daima açık olduğunu ekler. Ziyb, şeyhin bu sözleri karşısında büyük bir şaşkınlığa uğrar. Köle olmaktan kurtulduğu hatta Rasûlullah'ın şehrinde ileri gelen bir adamın yanında memur olarak çalışacağı için Allah'a çokça hamdeder.

Şeyh Abdurrahman, Ziyb'i Arif Hikmet Kütüphanesi'ne götürür. Kütüphanenin gözetmenliğini yapan İbrahim Efendi onları büyük bir muhabbetle karşılar. Uzun süre kitaplara göz attıktan sonra şeyh, özetlediği yazma eserleri iade eder ve yenilerini ödünç alır. Bundan sonra başlıklarını kendisinin belirlediği bir kâğıdı Ziyb'e vererek kütüphaneden yazma eserleri tek başına gidip almasını ister ve onu bu eserleri yazma işiyle görevlendirir. Ziyb günlerini bu işle meşgul olarak geçirirken Şeyh Abdurrahman'ın işinin yalnızca Arif Hikmet Kütüphanesi'ne ya da Medine'deki diğer kütüphanelere gitmek olmadığını görür. Şeyh, haftada bir gün şehrin ileri gelenleri, âlimleri, fakihleri ve tüccarlarıyla evinin bahçesinde toplantılar düzenler. Perşembe günleri düzenlenen bu toplantılar, siyasî, dinî, ticarî ve ekonomik olaylara ışık tutar. Bu arada Ziyb, Mürcâne ile ilişkisini ilerletir. Geceleri Mürcâne ile birlikte olmak için odasına yaptığı ziyaretlerden Şeyh Abdurrahman hakkında bazı bilgiler öğrenir. Günler aynı tempoyla ilerlerken bir cuma akşamı Ziyb eve geldiğinde şeyhi öfkeli bir sessizlikte bulur. İlk defa onu böyle görünce şaşırır ve Mürcâne ile birlikte olduğu geceleri öğrendiğini düşünerek korkar. Şeyh Abdurrahman sonunda sessizliğini bozarak Mekke Şerifi Hüseyin ve oğullarının Osmanlı Hükümeti'ne karşı Arap devrimini başlattığını haber verir.

Yüzlerce Osmanlı askeri trenle Medine istasyonuna getirilir. Şerif Hüseyin, oğulları önderliğinde Medine'yi Fahri Paşa'nın elinden kurtarmak için bir askeri saldırı hazırlığına girişir. Elllerinde bayrak tutan iki gencin insanları cihada çağırmasıyla Medine'de ilk kıvılcım ateşlenir. Osmanlı askerleri cadde ve pazarlarda insanlara

rahatsızlık vermeye başlar. Basit çatışmalar zamanla halk ve asker arasında kanlı sürtüşmelere dönüşür. Ağır gözetim altındaki Menâha Mahallesi'nde olaylar, protestocuların ölümüyle ya da hapse gönderilmesiyle sonuçlanır. Çok sayıda Osmanlı askerinin bulunması sebebiyle pazarlarda erzak ve gıda maddeleri azalmaya başlar. Dükkânlar, erzak azlığı ve öfkeli askerlerin yağmalamaları sebebiyle kapılarını kapatır. Bu sırada hesapta olmayan bir gelişme yaşanır. Fahri Paşa patlak vermek üzere olan bir savaştan Medine halkını koruma bahanesiyle onları Şam ve İstanbul'a gönderme planını duyurur. Halk, paşanın isteğine karşı çıkar ve şehri terk etmez. Bunun üzerine Fahri Paşa, yardımcısı Naci Kâşif Paşa'ya yeni emirler verir. Tren seferlerinin yapılabilmesi için Medine'nin Kuzey Bölgesi hariç Güney, Doğu ve Batı bölgelerine emniyet şeridi koyar. Böylelikle halkın Mekke'ye kaçarak Şerif Hüseyin'e katılmalarını engellemek ister. Sonra han ve dükkânları kapatır. Her şekilde alışverişi yasaklar. Askerler gıda maddesi olarak ne varsa hurma bile olsa buldukları her şeyi haczederek. Böylece Fahri Paşa başlangıçta halkı uysallıkla şehri göç etmeye zorlar.

Zamanla Medine'de yaşam koşulları iyice zorlaşır. Bazı insanlar yavaş yavaş göç ederken bazıları ise dağ başındaki patikaları kullanarak Mekke'ye kaçarlar. O günlerde İstanbul'dan Osmanlı Devleti'nin İtilaf devletleri karşısında hezimete uğradığı ve Fahri Paşa'dan silahları bırakıp Medine'yi teslim etmesi gerektiği haberi gelmesine rağmen Paşa, inatla şehri savunmaya devam eder.

Günler sonra Fahri Paşa şehrin gençlerinden demiryolu güzergâhının Anberiyye Mahallesinden harem bölgesine yakın olan Babü's-Selam tarafına çevrilmesine katkıda bulunmalarını ister. Ayrıca askerlere yapılacak demiryolu üzerindeki evlerin yıkılması emrini verir. Evlerinin yıkılmasını istemeyen aileler bu emri protesto ederlerse karşılarında iki akıbet vardır: Hapis cezası ya da zorla Şam'a gönderilmek. Gençler, yeni demiryolunun neden yapıldığını bilmeseler de açlıktan ölmek için bir avuç hurma ve kuru ekmek parçası karşılığında çalışmayı kabul ederler. İki ay sonra yapımı tamamlanınca sebebi sır gibi tutulan demiryoluyla Peygamber Efendimiz'in odasındaki değerli eşyaların İstanbul'a gönderileceği anlaşılır.

Şeyh Abdurrahman evinde toplandığı arkadaşlarıyla durumu öfkeyle karşılar. Bunun düpedüz hırsızlık olduğunu ileri sürerken Fahri Paşa'nın halka uyguladığı zalimce davranışlar karşısında el birliğince bir şeyler yapmak isteseler de hapis cezası ve sürgün edilme korkusu onları çaresiz bırakır. Medine'de açlık ve korkunun iyice hüküm sürmesiyle Şeyh Abdurrahman, kızının yanına Cidde'ye gitmeye karar verir.

Ziyb'e hazırlık yapmasını söyler. Ziyb, ödünç aldıkları yazma eserleri iade etmek için kütüphaneye gider. Kapıların kilitli olduğunu görür. Uzun süre İbrahim Efendi'nin gelmesini beklerken askerlerin dikkatini çeker. Askerler tarafından yakalanıp Şam'a giden trene sürüklenirken ağızlarından garip bir kelime duyar: Seferberlik! Seferberlik!

Tren, aklıktan bir deri bir kemik kalmış sanki defnedildikten sonra mezarlarından çıkarılmış gibi hayaletlere benzeyen insanlarla doludur. Kadınların ağlamaları, çocukların bağırışları ve hasta insanların iniltileri birbirine karışır. Tren yola çıktığında Ziyb, yanında oturduğu Abid isimli bir gençten güzergâh hakkında bilgi edinir. Daha sonra onunla muhabbeti ilerletir. Tren erzak takviyesi ve ölüleri defnetmek için Tebük'te durur. Abid, tekrar hareket edene kadar Osmanlı askerlerine verdiği rüşvetle Ziyb ve kendisi için rahat bir konaklama yeri ayarlar. Tren Şam'a vardığında ise Abid bir anda kalabalıkta gözden kaybolur. Hiç bilmediği bir şehirde tek başına kalan Ziyb, Şeyh Abdurrahman'ın her ay kendisine verdiği maaşla istasyon yakınlarında bir hana yerleşir. Günden güne parası azalınca kaldığı hanın sahibi Behiye Hanım'ın yanında bir iş bulur. İstasyonda durarak Behiye Hanım'ın hanına müşteri çekmeye başlar. Böylelikle trenle gelen insanlardan Medine'nin durumu hakkında bilgi edinir. Günler böyle geçerken sonunda Fahri Paşa'nın Medine'den ayrılacağı haberi gelir. Kendi askerleri tarafından şehri bırakması için ikna edilir ve İngiliz gemisine teslim edilir.

Haberleri duyan Ziyb, Medine'ye dönmek için sabırsızlanır. Ancak dönüş yolu güvenli olmadığı için tekrar hırsızların eline düşmekten korkar. İstasyon hanında kalan insanlar da evlerine dönmek için silahlı bir konvoy oluşturmak gerektiğini söylerler. Şam'dan hareme gidecek korunaklı bir kabileyle yolculuk etmek için hac mevsimini beklerler. Kabile yaklaşık iki buçuk aylık bir yolculuktan sonra Medine'ye girer. Eski canlılığını sıcaklığını kaybeden Medine harap haldedir. Ziyb, Şeyh Abdurrahman'ın Tayyar sokağındaki evine gider. Ancak orayı yıkık dökük ve ıssız bir halde bulur. Medine'de bir hafta kaldıktan sonra kabile Mekke'ye doğru hareket eder. İki hafta süren yolculuktan sonra Mekke'ye giren Ziyb, annesine kavuşma heyecanı ile yanıp tutuşmaktadır. Annesi ve dayısıyla beraber Kâbe'yi ziyaret edişlerini hatırlar. Mekke'yi ardında bırakıp çöl önünde açık bir kitap gibi serilince attığı her adımda annesini iyi bir şekilde bulmayı diler. Annesini çadırından çıkarken gördüğünde delirircesine ona doğru koşar. Başını, ellerini ve ayaklarını öper. Küçük bir çocuk gibi yanaklarını annesinin göğsüne koyup kokusunu içine çektiğinde sanki ondan üç yıl boyunca hiç ayrı kalmamış ve korkunç bir rüyadan uyanmış gibi hisseder.

2.3. Bakış açısı ve anlatıcı

Anlatma esasına bağlı edebî türlerde, anlatılacak bir olay, onu aktaran bir anlatıcı ve bakış açısı vardır (Demiryürek, 2013: 120; Yıldız, 2021a: 80). Bakış açısı, vaka zinciri ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan zaman, mekân ve şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına cevap verir. Bunların eserdeki görünümü açısından bakış açısı ve anlatıcının önemli bir rolü vardır (Aktaş, 1991: 81-84).

Bazı romanlarda birden fazla anlatıcı ya da bakış açısı görülebilir. *Seferberlik* romanında özne (ben) anlatıcı (Tepebaşı, 2012: 167-175) tipi baskın olmasına rağmen yazar, konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla ana kahramanın bilgisinin mümkün olmadığı yerde üçüncü tekil kişinin bakış açısını kullanmıştır.

Yazarın, tanınmamış biri de olsa Osmanlı Devleti'nin Şerif Hüseyin ile mücadele dönemine şahit olan birinin yaşadıklarını anlatması romanı biyografik karakterli kılmaktadır. Ancak yazar, otobiyografik roman tekniğini kullanmıştır. Bu teknikle yazılan eserler için en uygun anlatıcı tipi özne anlatıcı ya da kahraman anlatıcıdır. Bu tarzda yazılan romanlarda genellikle birinci şahıs kipi kullanılır (Eminoğlu, 2018: 149-150). Alevi'nin de aynı şekilde romanın genelinde birinci şahıs kipi kullandığı görülmektedir:

“Kısa uykumda, rüyamda annemi ve Mekke çölündeki küçük koyun sürümü gördüm. Batha Mekke’de koyun otlatırken dayım Mani ile birlikteydim. Şafağın alacakaranlığında koyunlarıyla benden uzaklaştığını ve daha fazla ot aramak istediğini gördüm. Koyunlarını alıp götürmeden önce benden sabah kahvesi yapmak için cezveyi hazırlamamı istedi. Neden kalbim kilitlendi bilmiyorum. Büyük bir şey olacaktı gibi hissettim.” (el-Alevi, 2019: 17).

Alevi'nin, “ben-anlatım” yöntemini okuyucuyu etkilemek ve onu romanın dünyasına çekmek için başarılı şekilde kullandığı söylenebilir.

2.4. Şahıs kadrosu

Kişiler, roman sanatının önemli bir parçasını oluşturur (Çetin, 2009: 142). Roman yazarının hayal gücü ve yazma kabiliyetiyle aslına benzer yaratılan bu dünyada başlıca ilgi odağı kişidir. Söz konusu dünya kişi ya da kişilerle bir anlam ve işlev kazanmaktadır (Tekin, 2012: 79). *Seferberlik* romanının şahıs kadrosu şöyledir:

Ziyb: Romanın ana kahramanıdır. Mekke'nin güneyindeki çölde dünyaya gelen Ziyb, annesi ve dayısıyla birlikte yaşamış ve çobanlık yapmıştır. O doğmadan önce babası vefat etmiştir. Eğitimi için Mekke'deki ilim halkalarına katılan Ziyb, zekâsı ve hızlı öğrenme kabiliyetiyle eğitim aldığı hocalarının dikkatini çekmiş ancak şehrin iklimine ve kalabalığına ayak uyduramadığı için çöle geri dönmüştür. Özgürlüğünü elde edebildiği çöl hayatı onun arzuladığı tek hayattır. Dayısıyla birlikte çobanlık yaparken çöl hırsızları tarafından kaçırılıp Medine'de köle olarak satılmıştır. 1915 Arap Devrimi'nin ilanı ile Osmanlı Devleti'nin Şerif Hüseyin ile mücadele dönemine tanıklık etmiş, Medine'den zorla göç ettirilmiştir.

Şeyh Abdurrahman el-Medeni: Medine'nin ileri gelenlerinden hali vakti yerinde, ilmi seven, eğitilmiş ve dindar bir adamdır. Vefat eden eşinden sonra bir daha evlenmemiştir. Cidde'de kocasıyla birlikte yaşayan bir kızı ve Mısır'da okuyan bir oğlu vardır. Medine'de üç evi bulunan Şeyh Abdurrahman, şehrin ileri gelenleri, âlimleri, fakihleri ve tüccarlarıyla haftalık toplantılar düzenlediği Tayyar Sokağı'ndaki evinde yaşamaktadır. Köle veya cariye istemeyen şeyh, evdeki çalışanlarına kızı ve oğlu gibi muamelede bulunma anlayışı ile özgün kişiliğini yansıtmaktadır.

Mürçâne: Habeşli bir cariyedir. Şeyh ve onun misafirlerine hizmet etmekle görevlidir. Neşeli bir mizacı vardır. Yazar, anlatıdaki baskın erilliği Mürçâne karakteriyle gidermektedir. Ziyb, çölün eteklerinden gelen ve duygusal deneyim bakımından yetersiz bir genç olmasına rağmen ona duygularını ve fiziksel ihtiyacını ifade edebilen tek kadındır.

Fahri Paşa: I. Dünya Savaşı sırasında İngilizlerle anlaşılan Şerif Hüseyin'e karşı Medine'yi savunan Türk kumandanıdır. Romanda Medine halkına yaptığı zulümler sebebiyle sert bir dille eleştirilmiştir. Asıl adının Fahrettin olmasına rağmen küçümseyici ve alaycı bir ifade olarak romanda ismi hep Fahri olarak zikredilmiştir.

İbrahim Efendi: Medine'deki Arif Hikmet Kütüphanesi'nde gözetmenlik yapmaktadır. Kütüphaneye yazma eserler için sık sık uğrayan Şeyh Abdurrahman ile sıkı bir hukuku vardır.

Ziyb'in babası: Romanda babası hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Mekke'nin ileri gelenlerindendir. Hac mevsiminde diğer ülkelerden gelen hacılara rehberlik yapmıştır. Çiçek hastalığından vefat etmiştir.

Ziyb'in annesi: Nübyeli bir cariye iken Ziyb'in babası tarafından azat edilmiş daha sonra onunla evlenmiştir. Oldukça merhametli bir karakterdir. Çöl hırsızları tarafından kaçırılan Ziyb, annesine duyduğu özlem ile onu sık sık anar ve onunla geçmişte yaptığı konuşmaları hatırlayarak ailesi hakkında okuyucuya bilgiler verir.

Mâni: Ziyb'in dayısıdır. Ziyb'in babası vefat ettikten sonra Ziyb ve annesiyle beraber çöle yerleşmiştir. Ziyb'e okuma yazmayı öğretmiş, temel düzeyde matematik eğitimi vermiştir. Hırsızlar tarafından kaçırıldıktan sonra başka bir kabileyle takas edilmiş ve kendisinden bir daha haber alınamamıştır.

Abid: Şam'a tehcir edildiği trende Ziyb'e arkadaşlık etmiştir. Şam'a ulaştıktan sonra bir anda ortalıktan kaybolan Abid, Ziyb'in de düşündüğü üzere bu zorlu yolculuğu kendisine kolaylaştırması için sanki Allah tarafından görevlendirilen bir kimsedir.

Nâci Kâşif Paşa: Fahri Paşa'nın yardımcısıdır. Ondan alacağı emirleri uygulamak için daima teyakkuz halinde bir askerdir.

Behiye Hanım: Şam istasyonundaki hanın sahibidir. Ziyb'in haline acımış ona hanında iş vermiştir.

2.5. Zaman

Zaman, eserin inşasında rol oynayan temel unsurlardan biridir. Anlatıya dayalı her eser, yazılışından itibaren “zamanın buyruğu” altındadır. Ayrıca her yazarın zamana yüklediği anlam ve işlev farklıdır. Bu farklılığı tayin eden etken, yazarın dünya görüşü, zihniyeti, tecrübesi, olaylara bakış tarzı ve onları yorumlama yeteneğidir (Tekin, 2012: 134-135).

Seferberlik romanını incelediğimizde, olayların olup bittiği nesnel zamanın 1915-1918 tarihleri arasında I. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllar olduğu görülmektedir. Roman, Osmanlı Devleti'nin Mekke Şerifi Hüseyin ile olan mücadele dönemine ışık tutmaktadır. Alevi, tarihleri yalnızca romanına başlarken ve bitirirken tarihleri zikretmiştir. Üç yıl içerisinde gerçekleşen olayların tarihlerinin muğlak kalması, yazarın daha çok yaşananları ön plana çıkararak vermek istediği ideolojiyi belirli kılmaktadır.

Romana okuyucunun merak duygusunu kamçılayarak başlayan yazar, romanın hemen dördüncü bölümünde geriye dönüş tekniğini (Çetin, 2009: 157; Stevick, 1988: 231; Tepebaşı, 2012: 150) kullanarak bahse konu olan olay veya kahraman ile ilgili

bilgileri vermektedir. Ayrıca romanda Ziyb'in annesiyle geçmişte yaptığı konuşmaları hatırlaması da bu tekniğin kullanımına örnektir.

Alevi, romanını sonlandırırken hikâyenin bitmediğini ifade etmiş, hikâyedeki şahısların başlarına gelen olayları vefatlarına dek özetlemiş ve romanın zamanını bir bakıma genişletmiştir.

2.6. Mekân

Mekân, olayın geçtiği ve roman kahramanlarının hareketlerini gerçekleştirdikleri yerler olarak tanımlanabilir (Karaca, 2006: 72). Anlatılan olayların somut ya da soyut bir mekâna ihtiyacı vardır (Tekin, 2012: 143). Roman kişilerinin gerçek hayatta olduğu gibi içinde bulundukları, gündelik yaşam ve faaliyetlerini sürdürdükleri yerler somut mekânlardır. Hayalî, ütöpik ve dünya dışı yerler ise soyut mekânlardır (Çetin, 2009: 133-135).

Seferberlik romanında mekânların tamamı somuttur. Yazar, Ziyb'in çobanlık yaparken kaçırılıp tekrar annesine döndüğü güne kadar gittiği mekânları romanın kurgusuna uygun olacak biçimde okurlarına aktarmıştır. Mekânları, abartılı ifadelerden kaçınarak nesnel tasvirlerle betimlemiştir. Ancak bazen olayların cereyan ettiği mekânlar anlatıcının duygusal ifadeleriyle anlatılmıştır. Buna örnek olarak sürgün edilenlerle birlikte Medine'ye geri dönen Ziyb'in, şehri şu sözlerle anlattığı sahne verilebilir:

“Yokluğumun ardından buraya adımımı attığımda o bildiğim ve yaklaşık iki buçuk yıl kaldığım Medine olmadığını anladım. Bana tamamen harap göründü. Çok az sayıda olan insanların sıcaklığı da azalmıştı. Daha önce hiç görmediğim garip yüzler gördüm. O bilinen hareketliliği, gürültüsü ve canlılığı kaybolmuştu. Sanki abasına bürünmüş, çocuğunu yitiren yaşlı bir anne gibiydi.” (el-Alevi, 2019: 145).

Alevi; romanında Mekke, Medine, Tebük, Şam, Bir'i Derviş, Havş Hazendar, Batha Kureyş, Zülag Tayyar, Arif Hikmet Kütüphanesi, Mescid-i Nebi, Hay Anberiyye, Havş Gaşaşi gibi mekanları kullanmıştır. 39 bölümden oluşan roman, bu mekânlarla başlıklandırılmıştır. *Seferberlik* romanında işlenen konu gereği pek çok mekân mevcuttur. Ancak yazarın mekâna dair yaptığı tasvirler daha çok dış çevrenin şartlarını ortaya koymaya yöneliktir. Bu yönüyle tarihî romanların olay ağırlıklı özelliğine uygun düşmektedir. Ele alınan konular itibarıyla yazarın, mekânı işlevsel bir şekilde kullandığı görülmektedir.

2.7. Dil ve üslup özellikleri

Bir edebî eserde kullanılan dil, duygu ve düşüncelerin okuyucuya aktarılmasında önemli bir araçtır (Harmancı, 2013: 88; Yıldız, 2021: 36). Anlatmak, tek başına olduğunda bir şey ifade etmez. Önemli olan, anlatılmak istenileni somut hâle getirmek; olayı okurun zihnine gerçekmiş gibi yerleştirmektir. Bu işlem ancak dil ile sağlanabilir (Tekin, 2012: 174).

Seferberlik romanında okuyucuyu metne kolayca çeken güçlü bir dil kullanılmıştır. Alevi, romanını alışılmış roman sayfa sayısından daha kısa tutarak anlatacağı şeyi, abartıya ve gereksiz ayrıntıya girmeden anlatmış, romanın dilini bir araç olarak kullanmıştır. Romanın neredeyse tamamında fasih bir Arapça tercih etmiş çok az yerde Ammîce kullanmıştır. Bunun bir örneği; anesinin Ziyb'e hırsız ve yol kesicilerden sakınırken aşırıya kaçmaması yönünde yaptığı uyarıdır: **“خَلِّ ذَيْبٌ مِّثْلُ إِسْمِكَ. لَيْشَ أَنَا سَمَّيْتُكَ ذَيْبٌ!”** (el-Alevi, 2019: 23).

Roman anlatımında üslup ise, kişisel beceriyle dilin anlatım dağarcığının yazıya dökülmesi ve dile hayatiyet kazandırılmasıdır. Anonim bir karakter özelliği taşıyan dil, sanatkârın mizacından, düşünce ve felsefesinden gelen destekle özelleşir, üslup boyutu kazanır (Tekin, 2012: 185).

Yazarın romanda edebî sanatlardan ve süslü anlatımdan uzak bir şekilde *nesnel tasvir üslubunu* (Çetin, 2009: 316) kullandığı görülmektedir. Ziyb, Şeyh Abdurrahman'ın evine girerken gördüklerini şöyle tasvir etmektedir:

“Girişin sağ tarafında kitap ve el yazmalarıyla dolu, cilalı ahşap çekmeceleri olan bir kitaplık vardı. Onun önünde dört sandalye ile çevrili beyaz örtülü geniş bir masa, uç tarafta ise bir kişinin ulaşamayacağı raflardaki kitapları almak için yapılmış kısa ahşap bir merdiven vardı.” (el-Alevi, 2019: 51).

Romanda çok kullanılan bir diğer üslubun da *eleştirel üslup* olduğunu görmekteyiz. Fahri Paşa'nın cephaneyi Mescid-i Nebi'de saklama emri halk tarafından şu ifadelerle eleştirilmektedir:

“Bu dinsiz imansızın, Allah Rasûlü'nün mescidini silah ve dinamitlerle kirletmesi ve (bombalanma) tehlikeye maruz bırakması nasıl mümkün olabilir?” ... “Bunu Peygamber'in mescidine ve Medine'sine kim yapar! Allah'a ve Rasûlü Muhammed'e inanan biri olamaz. Rasûl'ün mescidinin askeri kışlaya dönüştürülmesi mantıklı mı? Bunu, ondan önce hiç kimse yapmadı!” (el-Alevi, 2019: 85-86).

Fahri Paşa, kendi askerleri tarafından zorla tutuklanırken aralarında geçen diyalog, yazarın *alaya alma üslubunu* da kullandığını göstermektedir:

“(Fahri Paşa) askerin yüzüne bağırды: ‘Rasûlullah’ın şehrini mi bırakalım? Bu mantıklı mı?’ Diğer asker tebessüm etti ve ona şöyle dedi: ‘Beş ay önce Sadrazamdan teslim olma ve Medine’yi Müttefik Devletlerine bırakma emri aldın. Neden İstanbul’un emirlerini uygulamadın?’ Fahri Paşa soğuk bir şekilde şöyle dedi: ‘Ben emirleri Sadrazam Ahmet İzzet Paşa’dan ve Adliye Nazırı Haydar Molla’dan almam. Emirleri bizâtihi Halife’den alırım.’ Askerlerin ikisi de aynı anda gülümsedi ve biri şöyle dedi: ‘Gerçekçi olalım efendim, Osmanlı Devleti, Müttefik devletler tarafından hezimete uğradığı tarihten beri o artık bir halife değil.’” (el-Alevi, 2019: 136).

Romanda yazarın farklı üslup özelliklerini sade bir şekilde kullandığı görülmektedir. Olay örgüsü yalın bir şekilde okura aktarılmıştır.

3. Romanın Tematik İncelenmesi

Bir eserde tema, bir öykünün vermek istediği temel iletidir. İnsanın eylem biçiminin, yaşama karşı takındığı tavrın, dünyayı algılayışının ve yorumlayışının bir görünümüdür. Dolayısıyla tema, ideolojik bir içeriğe bürünür ve kendiliğinden bir yargıyı içerir (Gülbüz, 2001: 103). İncelediğimiz romanda işlenen temalar şunlardır:

3.1. Osmanlı askerlerinin rüşvet alması

Yazar, romanda görevlerini yaparken rüşvet alan Osmanlı askerlerinden bahsetmiştir. Ziyb ve Abid, Tebük’te alışveriş yaptıktan sonra istasyonun batısında kalan bir binada konaklamak için daire kiralar. Trene dönmek için geç kalan Ziyb ve Abid’i odalarından çıkar çıkmaz öfkeli bir asker karşılar. Yüksek sesle onlara trene dönmek için neden geç kaldıklarını sorar ve bu yaptıklarının bir sonucu olacağını söyleyerek onları tehdit eder. Bu durumdan kolaylıkla kurtulma yolunu Ziyb şöyle anlatmaktadır:

“Öfkeli asker bizi azarlamaya ve suçu başımıza kakmaya devam etti. Kırık Arapçayla konuşuyordu. Tek yapmam gereken şey elimi cebime atmaktı. Onu susturmak için yeterli olan beş mecdiye riyalini çıkardım. Birdenbire öfkeli yüzü tebessüme dönüştü! İşte böyle para, nefisleri göz açıp kapayana kadar bir halden başka bir hâle dönüştürür. Komşum (Abid), kapalı kapıları açan şeyin ne olduğunu öğrendiğimi görünce kocaman sırtıttı. Bu sefer asker, Şam’a gitmek üzere olan trene yetişmek için adımlarımızı hızlandırmamızı rica etti.” (el-Alevi, 2019: 123-124).

Romanın çeşitli yerlerinde Osmanlı askerlerinin geneli için rüşvet aldığına dair yer alan ifadelerin gerçekliği tartışmalıdır. Yazarın işgalci gördüğü Osmanlı Devleti'ni karalamaya çalıştığı görülmektedir.

3.2. Fahri Paşa'nın eleştirilen talimatları

Yazar, romanda Medine halkına yaptığı zulümleri sebebiyle Fahri Paşa'yı eleştirmiştir. Kutsal emanetleri İstanbul'a göndermesi, cephaneyi Mescid-i Nebi'de saklaması ve erzaklara el koyarak halkı aç bırakması gibi tâlimatları sebebiyle onu dinsiz imansız (العلج), akılsızca hareket eden hâkim (الحاكم الأھوج) gibi kötü sıfatlarla nitelendirmiştir (el-Alevi, 2019: 85). Asıl adı Ömer Fahreddin (Yatak, t.y.) olan “dinin övünç kaynağı” anlamına gelen ismini, yazarın romanda kısaltarak sadece Fahri olarak kullanması da dikkat çekmektedir.

3.2.1. Kutsal emanetlerin İstanbul'a gönderilmesi

Fahri Paşa, Şerif Hüseyin ve ittifaklarının Medine'yi ele geçirmesi halinde Peygamber odasındaki kutsal emanetlerin yağmalanmasından endişe eder ve onları İstanbul'a göndermek ister. Peygamberin bürdesi ve kılıcıyla birlikte elmas, yakut, zümrüt gibi değerli taşlar, gümüş şamdanlıklarla kandiller ve asırlar boyu Osmanlı padişahları tarafından gönderilen hediyeler üç bin asker korumasında İstanbul'a taşınır. Şeyh Abdurrahman ve arkadaşları durumu şöyle değerlendirmektedir:

“ ‘Bu, düpedüz hırsızlık. Başka bir şey olması mümkün değil.’ Sessizliğin hüküm sürdüğü zamanı ileri gelenlerden biri bozarak şöyle dedi: ‘Peygamberin odasındaki eşyaların İstanbul'a taşınmasının ancak tek bir açıklaması olabilir, o da Fahri Paşa'nın yenileceğini ve Medine'den çıkarılacağını düşünmesidir.’” (el-Alevi, 2019: 89).

Kutsal emânetlerin, Yavuz Sultan Selim'in yaptığı seferden sonra yıllardır Osmanlı Devleti egemenliğinde korunduğu gerçeği göz önüne alınırsa Fahri Paşa'nın emanetleri korumak isteme hassasiyetinin hırsızlık olarak algılanması ve İngilizlerle anlaşma yapan Şerif Hüseyin'in Medine'yi istila etmesi durumunda kutsal emanetlerin gayrimüslim bir devlet tarafından ele geçirilme ihtimalinin göz ardı edilmesi yazarın Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca tavrını ortaya koymaktadır.

3.2.2. Cephaneyi Mescidi Nebi'de saklaması

Fahri Paşa, sur bölgesi ve askeri kışlada depolanan silahları İtilaf Devletleri'nin bombalamasından endişe ettiği için Mescidi Nebi'de saklar. Kimsenin Peygamberin mescidini bombalamaya cesaret edemeyeceğini düşünür. İnsanlar, Rasûlullah'ın mescidinin silahlarla kirletilmesine ve bombalanma tehlikesine maruz bırakılmasına

tepki gösterirler. Haber Şeyh Abdurrahman ve arkadaşlarına ulaşır ve içlerinden biri kızgınlıkla şöyle der: “Bunu Peygamber’in mescidine ve Medine’sine kim yapar! Bunu yapan Allah’a ve peygambere inanan biri olamaz. Rasûlullah’ın mescidinin askeri kışlaya dönüştürülmesi mantıklı mı? Bunu, ondan önce hiç kimse yapmadı!” (el-Alevi, 2019: 85-86).

3.2.3. Erzaklara el koyması

Yazar, romanda Fahri Paşa’nın Medine halkını göç etmeye zorlamak için onları gıda ürünlerinden mahrum bırakmaya çalıştığını anlatır. Halkın elindeki erzaklar haczedilerek askeri kışlalarda depolanır. Medine’yi çevreleyen tarlalardaki mahsule de el koyulduğu için insanlar açlıktan kedi köpek yemeye başlar, bazı kasaplar yeni defnedilmiş ölüleri kabirden çıkarıp gizlice kestikleri etlerini satarlar (el-Alevi, 2019: 92-100).

Osmanlı Devleti, idaresindeki tüm Müslümanların hamiliğini üstlenmiştir. Romanda Fahri Paşa ve Osmanlı askerleri için yapılan bu ithamlar tarihi gerçeklere uymamaktadır. Yazar, kuşatma altındaki şehirde açlık sıkıntısının yaşanmasını Osmanlı askerlerinin halka yaptığı zulümler içerisinde zikretmiş ancak romanda bedevi Arapların Hicaz Demiryolu’nu tahrip etmelerinin Medine’nin yiyecek sıkıntısını iyice güçleştirdiğine hiç değinmemiştir.

3.3. Medine halkının tehcir edilmesi

Romanda yazar Fahri Paşa’nın Medine halkını savaştan koruma bahanesi ve azalan gıda erzakları sebebiyle Şam ve İstanbul’a sevk etmek istediğini anlatır. Başlangıçta ihtiyari olan bu durum zamanla zorunlu göç ettirmeye dönüşür. Böylece yazar, Osmanlı’nın seferberlik adı altında halkı zorla Şam’a sürmesiyle Medine’yi işgal ettiğini iddia eder. Evden kütüphaneye gitmek için çıkan Ziyb, Gaşaşi Avlusu’na vardığında terk edilmiş bir evin önünde ağlayan bir kız çocuğu görür. Anne ve babasının nerede olduğunu sorunca küçük kız boş eve bakarak kimsenin olmadığını söyler. Ziyb, onların tehcir edilmek için tutuklandığını anlar. Şeyh Abdurrahman’dan buna benzer acı dolu hikâyeler dinlediği geceyi hatırlar. Bu hikâyelerden birinde de bir adam yeni doğum yapmış karısına yiyecek bir şeyler bulmak için evden çıktığında askerler onu kelepçeleterek istasyona götürür. Kocasının gecikmesinden dolayı endişelenen kadın, bebeğini evde bırakarak onu aramaya çıkar. Askerlerle karşılaşan kadın da istasyona götürülür. Birkaç saat önce doğan çocuğunun evde yalnız olduğunu ve onu yanına almak

istediğini söyleyen kadının ağlama ve yalvarışlarına cevap verilmez (el-Alevi, 2019: 130-104).

Romanda yazar, Osmanlı Devleti'nin Medine'yi işgal ederek Mekke'den ayırmak istediğinden bahsetmektedir. Osmanlı Devleti'nin türlü eziyetlerinden bahsedildiği halde ayaklanmayı başlatan Şerif Hüseyin'in anlaşma yaptığı İngilizler üzerinde hiç durulmamıştır. Arapların, Türklerin egemenliğinde olmasından rahatsız olduğu anlaşılan yazarın İngiliz destekli bir Arap bağımsızlığı sağlama fikrine göz yumduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Makbul el-Alevi'nin Seferberlik isimli romanı, I. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği 1915-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Şerif Hüseyin ile mücadele dönemini edebi bir üslupla kaleme almaktadır. Yazar, romanında Medine'nin Osmanlı Devleti tarafından işgal edildiği iddiasını o dönemde yaşamış gerçek bir şahsın tanıklık ettiği olaylar üzerinden anlatmaktadır. Romana Türkçe bir isim olarak *Seferberlik* adının verilmiş olması okuyucuda merak uyandırmaya yönelik bir gayrettir.

Yazar, romanın zamanını sadece başlangıç ve bitişte zikrederek olayları akıcı bir şekilde işlemeyi tercih etmiş, okuru metne güçlü bir şekilde çekmeyi başarmıştır. Mekân unsuru ise süslü tasvirlerden uzak, dış çevrenin şartlarını ortaya koymaya yönelik bir şekilde kullanılmıştır. Ancak romanda olaylar kutsal topraklar içerisinde geçtiği için coğrafi şartların kahramanların üzerinde etkilerini görmek mümkündür.

Yazar, romanında fasih bir dil tercih etmiştir. Okuyucuyu romanın dünyasına çekmek için ben anlatım yöntemini başarılı bir şekilde kullanmış ve vermek istediği mesajı yalın bir üslupla dile getirmiştir.

Romanda özelde Fahri Paşa genelde Osmanlı Devleti'ne yönelik gerçeklere aykırı ve suçlayıcı ifadelerin çokça yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Medine'de kurulan köle pazarına iştirak edenlerin çoğunlukla Osmanlı efendilerinden oluşması Türklerin hâkimiyeti altındaki Arapları köleleştirdiği fikrini aşılama yönelik bir saptama olduğu izlenimi vermektedir. Yazarın, romanı ile ideoloji arasında bu kadar yakın ve sıkı bir ilişki kurması sanatsal amacının geri planda kalması sonucunu doğurmuştur.

Romanda Fahreddin Paşa'nın Medine'yi savunmasındaki ısrarcı tutumu sebebiyle, halkı türlü eziyetlere maruz bıraktığı hatta kendi askerlerini bile açlık ve hastalıkla karşı karşıya getirdiği iddia edilmiştir. İstanbul'dan Medine'yi teslim etme

emri almasına rağmen savunmaya devam etmesini yazarın Fahri Paşa'nın sadece inadına bağlaması onun kutsal topraklara verdiği değeri görmezden geldiğini gösterse de Medine müdafaası Türklerin tüm dünya Müslümanları nezdindeki itibarını korumuş bir eylemdir.

Romanda Medine'nin ileri gelenleri Fahri Paşa'nın Medine'yi savunmak için verdiği çabaya daima eleştirel bir gözle bakmışlar, kutsal toprakların akıbeti konusunda alternatif çözümler aramamış, pasif bir tutum sergilemişlerdir. Şerif Hüseyin'in İngilizlere güvenerek bağımsız bir Arap Devleti kurma fikri üzerinde hiç durmamışlardır. Bu da şehrin en âkil insanların Osmanlı Devleti'nden kurtulmak için kutsal toprakların akıbetini içten içe İngilizlere teslim etmeye razı olduklarını göstermektedir.

Sanatsal açıdan üstün bir eser olmadığı halde *Seferberlik* isimli romanın Uluslararası Arap Romanı Ödülü'nün uzun listesinde yerini alması yazarın ideolojisi sayesinde başarı yakaladığını göstermektedir. Alevi, romanını bitirirken milliyetçilik duygusuyla başlatılan devrimin Arapları ve Hicaz Bölgesi'ni kurtuluşa erdirdiği mutlu son izlenimini vermiştir. Oysa tarihî gerçekler, savaş sırasında bile İngilizlerin Arap toprakları üzerindeki amacının onların bağımsızlığını desteklemediğini ortaya koymaktadır. Savaş sonrasında ise Şerif Hüseyin'e verilen sözler tutulmamış, Suriye'de Fransız egemenliğinin, Filistin'de ise İngiliz mandacılığının, ardından Yahudi yurdunun kurulması birkaç yıl içinde gerçekleşmiştir. Hicaz'da Osmanlı egemenliğinin son bulması Arap Orta Doğu'sunun da belirsiz bir geleceğe sürüklenmesine neden olmuştur.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (2. bs). Akçağ.
- Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*. Kesit Yayınları.
- Barlak, H. (2016). Fahreddin Paşa'nın Hicaz Cephesinde Bayrak Mücadelesi. *Studies Of The Ottoman Domain*, 6(11).
- Beyoğlu, S. (t.y.). Türk-Arap İlişkilerinin Son Kırılma Noktası: Medine'nin Tahliyesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26(78), 425-460.
- Can Emir, B. (2019). Rus Edebiyatında Tarihî Roman Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 285-298.
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi* (7. bs). Öncü Basımevi.
- Demiryürek, M. (2013). Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Dergisi*, 2.
- Doğan, M. (1994). *Büyük Türkçe Sözlük* (10. bs). Ülke.
- el-Alevi, M. (2011). *Senevatü'l-Hub ve'l-Hatîe*. el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Diraseti ve'n-Neşr.
- el-Alevi, M. (2017). *Fitne Cidde*. Dâru'l-Sâkî.

- el-Alevi, M. (2019). *Seferberlik* (1. bs). Dâru'l-Sâkî.
- Eminoğlu, A. (2018). Muhammed Hasan Alvân'ın "Mevtun Sağırın" (Küçük Bir Ölüm) Adlı Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 141-162.
- Gürbüz, Ö. (2001). Düşünce ile Tema ve Konu. *Kurgu Dergisi*, 18, 101-108.
- Harmancı, H. (2013). "Abdurrahman Munîf'in el-Escâr ve İğtiyâlu Merzûk Adlı Romanının Teknik Yönden İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 67-96.
- Karaca, İ. (2006). Tarihi Romanlarda Mekân-Coğrafya. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 34(34), 71-89.
- Stevick, P. (1988). *Roman Teorisi* (S. Kantarcıoğlu, Çev.). Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.
- Tekin, M. (2012). *Roman Sanatı* (11. bs). Ötüken.
- Tepebaşılı, F. (2012). *Roman İncelemesine Giriş* (1. bs). Çizgi Kitabevi.
- Yatak, S. (t.y.). Fahreddin Paşa. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.
- Yıldız, A. (2021a). Abdulvehhâb 'Îsâvî'nin ed-Dîvânü'l-İsbartî İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi. *Akif*, 51.
- Yıldız, A. (2021b). Murîd el-Berğûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(1), 23-47.
- The International Prize for Arabic Fiction. "مقبول العلوي". Erişim 10 Kasım 2022. <https://www.arabicfiction.org/ar/node/1602>